

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
Министерство науки и образования Республики Тыва
Управление образованием администрации Эрзинского кожууна
им К.Д Тыва- хуу МБОУ СОШС. Морен

РАССМОТРЕНО
на педагогическом
совете
Протокол № 1 от
« 20 » август 2023г.

СОГЛАСОВАНО
Зам.директора по УВР
Ч.Б.
приказ 120 Номчу-Белек Ч.Б
от « 31 » август 2023г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

по родному языку

5 класс

Составлена по образовательной, базово-
программе тувинского языка и литературы 5-1
классов. Всего часов на изучение программ
102 часов, количество часов в неделю: 3
Разработчик: Херел Дарый Омаков
учитель тувинского языка и литерату

Морен – 2023

Тыва дылды 5-6 кластарга өөредиринге тайылбыр бижик.

Тыва дыл–Азия диптиң төвүндө чурттап чоруур түрк дылдыг чоннарның төлээзи болур тыва чоннуң төрээндилы. Тыва дыл ук чоннуң аразында кол харылзажылга дылы болуп, ниитилелдин аңгы-аңгы адырларында, эң ылаңгыя культура болгаш эртем төптөрүндө ажыглаттынып болгаш амыдыралдың янзы-бүрү негелделерин хандырып чоруурундан аңгыда, дараазында хүлээлгелерни база күүседип турар:

- Тываларның салгалдарының аразында харылзажылганың база бираргазы бооп;
- тываларның өгбелериниң чүс-чүс чылдарда аас чугаа дамчыштыр салгапап келгени тыва улустуң байлак аас чогаалының хөй янзы жанрларының шыгжаттынып, кадагалаттынганы дыл болуп;
- амгы үеде нептереп турар массалыг чепсектерниң, уран чүүл база культураның хөй аңгы хевирлери(жанрлары)байлаа-биле ажыглаттынып;
- Сөс болгаш чечен чогаалдың чогааттынып, нептереп турарының бадыткалы болуп;
- өске эртемнерни шингээдип алырынга өзек болбушаан, уругларның бүгү талазы-биле сайзыралынга идиг болуп;
- Эртемде чаа ажыдышкыннарның дылы болбушаан;
- Амыдыралдың аңгы-аңгы адырларындан бүгү информация, медээлерни дамчыдар болгаш чыырының кол аргазы болуп, тыва чонга бараан болуп чоруур.

Тыва дыл Тыва Республикада орус дыл -биле чергелештир күрүне дылы болуп турар. Төрээн тыва дылынга тода, шын база хостуг чугаалажыпбилиритывакижиниңбүгүталаалыгсайзыралынга,амыдырал-чуртталгазынга,ажыл-агыйынга,эртем-өөредилгезингечедиишкиннигболурунуң магадылалын берип турар. Ынчангаш тыва уругларга орус дыл-биле чергелештир төрээн дылын билири чугула болганда, ону школа назынычетпээн(уругларсадтарынга)болгашэге, ортумакбазадээдиөөредилгече рлерингебедикдеңнелгесонуурганчыгкылдырөөредиричугула.

Национал школа тыва улустун аас чогаалын болгаш тыва чечен чогаалдыңбайлаан таварыштыр сөс кулавырын байыдып, төрээн дылынга арыг, чараш,хостуг, албадал чокка чугаалап билир кылдыр келир үениң салгалын өөредипчаңчыктырып ужурлуг.

5-бкласстаргаторээн(тыва)дылдыөөредириниңсорулгалары:

- Иштики сагыш-сеткили аажок байлак, бедик мөзү-бүдүштүг базабот-

медерелибедик,Россияга,ооңиштиндетөрээнТывазынга,бодунуңчуртунгабердинген,шынчы;төрээнтывадылынгаынакболгашонуэкибилир,хүндүлээрхамаатыныкижизидери;

- төрээн дылын культураның болуушкуну кылдыр медереп хүлээп ап,онучугаачорударының,амыдыралдыңаңгы-аңгыадырларынгабилиг,дуржулга чедип алырының болгаш ниитилелде тургустунган мораль-этиктигнегелделерин,дылдыңэстетиктигүнезинмедерепбилириниңколаргазыкылдыр хүлээп алыры;

- тыва дылды хүн бүрүде амьдыралдың болгаш өөредилгениң ажил-чорудулгазындаажыглааргаларныңбирээзыкылдырхүлээпалыры;кижилерар азындахарылзаатударыныңколаргазыкылдыражыглаары,өөредилгениңбүгүталалыгкылдыныгларыншиңгээдипалырынга(ажыл-чорудулганыңсорулгаларынтургузуп,оларныпланнап,чугаагахамаарыштырбот-хыналданыболгашбот-эдилгеникылыр;чугуламедээбээраргаларныажыглаар;библиографтыгдилээшк иннерникылыпбилир,словарьлар, энциклопедиялардан болгаш өске-даа бижимел барымдаалардан,массалыг медээ чепсектеринден болгаш Интернет четкизинден тыва дылдахерек медээлерни, сөзүглелдерни тып, ушта бижип, эде тургузуп билир дээшо.ө.)ужур-дузалыг чугула дылболуптурарын билиндирери;

- дыл системазының тургузуун, ону ажыглаарының дүрүмнерин,чугааныңаянынболгашлитературлугтывадылдыңколнегелделериншиңгээдири;дылдыңболуушкуннарынтаныпбилири,оларнысайгарып,деңнеп , дүүштүрүп, бөлүктөп, үнелеп билир арга-дуржулгазын

сайзырадыры,аңаадаяныпаасболгашбижимелчугаакультуразынсагыры,чуга

чорударының хевирлерин билири, аңгы-аңгыбайдалдарга дылды ажыглапшыдаары, чугааэтикедининегелделериншиңгээдипалыры; бодунуаажыглап турары (потенциалдыг) сөс курлавырын улам байыдары; чугаадаажыглаптыннып турар грамматиктиг аргаларның хемчээлин делгемчидери; чедипалганбилиглери, мергежил, чаңчылдарынөөредилгеажыл-чорудулгазынгаболгашхүнбүрүдеамыдыралынгачугаачорудуптура, ажыглаар аргаларын уламбайыдып сайзырадырыдээшо.ө.

«Тывадыл» курузунунөөредилгепланындатуружу.

2023-2024 өөредилге чылында 5-6 класстарга тыва дылды өөредирингеөөредилгепланынданеделяда3шакбердингенболгаш34өөредилген еделязында102 шактапрограмманыдолузу-билеөөреткентураружурлуг

ЭРТЕМНИ ШИҢГЭЭТКЕНИНГЕ БАШ

БУРУНГААРПЛАННАТТЫНГАНТҮҢНӨЛДӨ Р

Эртем талазы-биле (предметтиг) тодаргай

түңнөлдер Чугаа болгаш чугаа алажып харылзажыры

- аас болгаш бижимел чугааны, диалог болгаш монологту уылгаар;
- бодунуң чугаазын чогаадыглар бижип сайзырадыр (тоожуушкун, угаап боданышкын);
- аас-биле диалогту тургузар: айтырыг-харыы тургузары, биркижини (улусту) чугаа же хааратудар, кандыг-биртемага бодалын солчур;
- монологту тургузар: тоожуушкун, чурумал, угаап боданышкын;
- аңгы-аңгы байдалдарда (албанёзулугазы хостуг: эш-өөрү, чоокулузу-биле) харылзажылга үезинде чугаа нормаларын сагыыр;

Фонетика болгаш орфоэпия

- «фонетика» болгаш «орфоэпия» деп терминнерни тодарадыр;
- үннүң туткаылгааршынарларын тайылбырлаар;
- транскрипцияның тускайдемдектериниң дузазы-биле үннерниңаарының болгаш бижириңиң онзагайларын тайылбырлаар, сөс түң транскрипциязын бижиир болгаш фонетиктиг сайгарылгазын кылыр;

– ажыкүннерниңбөлүктээшкининтайылбырлаар:кыска,узун,өк-биле адаар; артыы одуругнуң кадыг, мурнуу одуругнуң чымчак; эрин-билеадаар,эрин-биле адавас;

– ажыкэвесүннерниңбөлүктээшкининтайылбырлаар:ыткыр,дүлей;күштүг,кошкак,эң кошкак(аяар)үннерни

– аяннажылгагачагыртпайнбаартаварылгаларнытайылбырлаар;

– сөстүнүн,үжүүнтодарадыпсайгарар;

– ажыкүннерниңаяннажылгазынтайылбырлаар,чижектергекөргүзөр;

– бодунуңболгашөскекижиниңчугаазындашынадалганыңнормаларын сагыпазысагывайнтуарынэскериптайылбырлаар;

Графика

– алфавиттиңужур-дузазынчугаалаар;

– тывабижиктиңтөөгүзүнтайылбырлаар;

– латинчиткентываалфавитбилекириллалфавидингеүндезилэналфавиттиңылгалын чугаалаар;

– ниитилеламыдыралынгабижиктиңужур-дузазынтайылбырлаар;

Сөстургузуу.Сөсчогаадылгазы

– морфемика(сөстүнүткалыгкезектери)болгашсөсчогаадылгазыныңдыл эртеминиңбиркезээболурунтодарадыр;

– сөстүнтургузуунтодарадыр,морфемаларнытывар:сөстүндазылы,кожу мактар,дөс (укталган,укталбаан);

– кожумактархевирлерин(өскертилге,чогаадылга,хевир)ылгаар;

– сөстүңморфемнигсайгарылгазынкылыр;

– сөстүндазылындадүлейажыкэвесүннүныткыражыкэвесүн-билесолчубээринхереккырында ажыглаар;

– сөсчогаадылгазыныңколаргаларынтодарадыр;

– аттыг чугаа кезектерин, кылыг сөзүн, наречиени чогаадылгакожумактарыныңдузазы-биле тургузар;

– өскертилге кожумактарын(чүве адының падеж, сан, хамаарылга, кылыгсөзүнүң сан, арын, үе) тодарадыр;

– хевир өскертир кожумактарны (чүве адының бичеледир, чассыдархевири, демдек адының чадалары, кылыг сөзүнүң болбас болгаш немелдеуткаилередир хевирлериниң) тодарадыр болгашылгаар:

– *-лыг, -зыг, -кыр, -*

кы деп кожумактарның болгаш ооң фонетиктиг вариантыларының демдекады тургузарынга ажыглаарын тайылбырлаар;

– сөстүңдөзүн шыяр;

– сөстүңдөзүн тодарадыр: укталган, укталбаан;

Лексикология болгаш фразеология

– лексикологияның колбилиглерин тодарадыр;

– кижиниң бодалдарын, сагыш-сеткилин илередиринге сөстүң ужуруду зазын билер;

– чаңгыс болгаш хөй уткалыг сөстөрни, сөстүң дорт болгаш доорауткаларынылгаар болгаш сөзүглелден тывар;

– синонимнер, антонимнер, омонимнер болгаш оларның янзыларын сөзүглелден тывар, бердинген сөстөрниң синонимнер, антонимнер, омонимнерин тывар, оларны чугаага ажыглаар;

– колдемдектериниң аайы-

биле быжыг сөскаттыжышкынын таныыр, сөзүглелден тывар, синонимни годур угу тургузарынга ажыглаар, утказын тайылбырлаар;

– чугаадан табусөстөрни чайладыр, оларны эвфемизмнер-биле солдуур;

Морфология. Чүве ады. Демдекады

– морфологияның колбилиглерин тодарадыр;

– грамматиктиг утказының болгаш морфологтуг демдектериниң аайы-биле тускай чугаа кезектерин таныыр (чүве ады, демдек ады, сан ады, кылыгсөзү);

– дузалал чугаа кезектерин таныыр;

– чүвеадыныңграмматиктигутказыныңболгашморфологтугдемдектериниң (сан, падеж, хамаарылга хевири) аайы-биле;демдек адыныңутказының болгаш морфологтуг демдектериниң (шынарның демдек адыныңчадалары)аайы-биле тодардыр;

– тодаргайболгаштуугайчүвеаттарын,хууболгашниитичүвеаттарынтодардыр;

– чүвеадыныңбичеледир,чассыдархевирлеринтургузар;

– чүвеадынсаннарга,падежтерге,арыннаргаөскертир;

– чүвеадыныңсинтаксистигхүлээлгезинтодарадыр;

– чүвеадыныңкылыгсөзү-билехолбаалынтайылбырлаар;

– домаккачүвеадыныңдоорападежтериниңкожумактарыншынажыглаар;

– адаарыныңпадежиндечүвеадынадалгакылдыражыглаар,домаккаколөс болурун билир;

– тургузуунуңаайы-билебөдүүн,нарын(дефистеп,тудуштур,аңгыкылдыр бижиир)чүвеаттарынылгаар;

– чүвеадындандемдекадынтургузар;

– укталган,укталбаандемдекаттарын;шынарның,хамаарылганыңдемдекаттарын тодарадыр болгашчугаагаажыглаар;

– шынарның демдек адының чадаларын (өйүнде, кошкадыр,күштелдирер),оларның уткаларынтодарадыр;

– *-лыг, -зыг, -кыр, -*

*кыдеп*кожумактарболгашоларныңфонетиктигвариантылары-биледемдекаттарын тургузар;

– санадынморфологтугдемдектериниңаайы-билетодарадыр;

– тургузуунуңаайы-билебөдүүн,нарын,каттышкансанаттарын;утказыныңаайы-билетүңболгашдугаарсанаттарын;чыырының,үүрмектээриниң,аңгылаарының,чоокшуладырыныңсанаттарынылгаар,шын адаарболгаш бижиир;

– тывадылдахемчегилередирсөстөрнишынажыглаар;

– сан адының нарын сөстөр болгаш фразеологизмнер тургузарынгаужур-дузасынтайылбырлаар, сан адының киржилгези- биленарын сөстөрболгашфразеологизмнерни тургузар;

– чүвеады,демдекады,санадыныңсинтаксистигхүлээлгелеринтодарадыр;

– аттыгчугаакезектерининморфологтугсайгарылгазынкылыр;

5-КИ КЛАССКА ТӨРЭЭН (ТЫВА) ДЫЛ ЭРТЕМИНГЕ КАЛЕНДАРЬ-ТЕМАТИКТИГПЛАННААШКЫН

№	Тема	Шак саны	Ай-хүнү	
			План	Факт
1.	Дылдыңкезээ: ДЫЛДУГАЙЫНДАНИИТИ БИЛИГ ЛЕР 1ш			
1	Кирилде кичээл Тыва дыл дугайында	1		
2.	Эге класстарга өөрөнгөн чүүлдерин КАТАПТААРЫ 7ш			
2	ФОНЕТИКА. Үн болгаш жүк	1		
3	МОРФОЛОГИЯ. Чүвеады, демдекады.	1		
4	Арынның аторуннары, кылыг сөзү.	1		
5	СИНТАКСИС. Сөс каттыжышкыны	1		
6	Домак – синтаксистин колкезии.	1		
7	Сөзүглел.	2		
8				
3	Дылдыңкезээ: ЧУГАА ЧОРУДУЛГАЗЫ. ЧУГАА КУЛЬТУРАЗЫ 3ш			
9	Диалог дугайында билиг.	1		
10	Монолог.	1		
11	Эдэртиг (Диалогтуңшын бижилгези)	1		
4.	Дылдыңкезээ: ФОНЕТИКА БОЛГАШ ОРФОЭПИЯ. 8ш			
12	Фонетика дугайында билиг. Ажык үннерниң бөлүктээшкени.	1		
13	Ажык үннерниң аянна жылгазы (сингармонизм)	1		

14	Ажыкэвесүннерниңбөлүктээшкини.	1		
15	Күштүг, кошкак болгаш аяар ажыкэвесүннер	1		
16	Сөс иштинге ажык эвес үннерниңөскерлири	1		
17	Слог.Тывадылдаударение.	1		
18	Орфоэпиядугайындабилиг.	1		
19	Фонетика,орфоэпиягакатаптаашкын	1		
5.	Дылдыңкезээ:ГРАФИКА2ш			
20	Алфавитдугайындабилиг	1		
21	Тываалфавит.Бижиктиңужур-дузазы. Чогаадыкчыажыл	1		
6.	Дылдыңкезээ:ОРФОГРАФИЯ3ш			
22	Сөскеажыкэвесүннерниңүжүктериншынбижири. Й үннүг үжүктерлиг сөстөрнишынбижири.	1		
23	Кадыг (ь) болгаш чымчак (ь)демдектернисөскеажыглаары	1		
24	Фонетиктиг хыналда ажыл “Ажыкболгашажык эвесүннер”	1		
7.	Дылдыңкезээ:СӨСТУРГУЗУУБОЛГАШСӨСЧ ОГААДЫЛГАЗЫ12ш			
25	Морфемика–дылэртеминиңкезээ.	1		
26	Кожумактарныңвариантылары	1		
27	Дазылдугайындабилиг	1		
28	Чогаадылгакожумаа	1		
29	Төрөлсөстөр	1		
30	Дөсдугайындабилиг	1		
31	Хевиртургузаркожумактар	1		
32	Өскертилгекожумактары	1		
33	Морфемнигсайгарылга	1		
34	Сөстүң тургустунар аргалары.Морфологтуг(кожумактыг)арга.	1		
35	Сөстүң тургустунар аргалары.Синтаксистигарга	1		

36	Хураангайлаан сөстөр.Морфемнигсайгарылга.	1		
8.	Дылдыңкезээ: ЛЕКСИКОЛОГИЯ БОЛГАШ ФРАЗЕОЛОГИЯ 12ш			
37	Сөс, ооңуткалары. Лексиктигуткаболгашбилиг. Тайылбырлыг словарьлар. Тывадылдыңлексиказыныңколт емалыгбөлүктери	1		
38	Чаңгысболгашхөйуткалыгсөстөр.	1		
39	Сөстүң дорт, доора болгаш	2		
40	көжүргөнуткалары.			
41	Омонимнер. Ооңхевирлери.	2		
42				
43	Синонимнер.	1		
44	Антонимнер.	1		
45	Табусөстөрболгашэвфемизмнер.	1		
46	Фразеологизмнер азы быжыг	2		
47	сөскааттыжыышкыннары.			
48	Лексикология болгаш фразеологиягакатаптаашкын. Хыналда тест «Лексика болгашфразеология».	1		
9.	Дылдың кезээ: МОРФОЛОГИЯ. ЧҮВЕ АДЫ. ОРФОГРАФИЯ. ЧУГААКУЛЬТУРАЗЫ 22ш			
49	Морфология– грамматиканыңбиркезээ.	1		
50	Чүвеадыныңниитиутказы, грамматиктиг демдектери болгашсинтаксистигхүлээлгелери .	1		
51	Чүвеадыныңтургустунааргалары	2		
52				
53	Чүве аттарының бичеледир, чассыдархевирлери.	1		
54	Чүвеаттарыныңсаны.	1		
55	Чүвеадыныңхамаарылгахевири болгашооңкожумактарыныншынб ижири	1		
56	Үлегерлепалганчүвеаттарының	2		
57	хамаарылгакожумактарыныншынб ижири			

58	Чүве адының падежтери. Адаарыныңпадежи.	1		
59	Хамаарыштырарыныңпадежи.	1		
60	Бээриниң падежи. Чүве аттарыныңдомакканемелде,байдал болуру	1		
61	Онаарыныңпадежи.	1		
62	Турарыныңпадежи.	1		
63	Үнериниң падежи. Чүве аттарыныңдомаккаролю.	1		
64	Углаарыныңпадежи.	1		
65	Орус дылдан үлегерлээн сөстөр.Кыскачогаадыг.	1		
66	Чүвеадыныңморфологтугс	2		
67	айгарылгазы			
68	Чүвеадынгакатаптаашкын.	1		
69	Грамматиктиг хыналда ажыл «Чүвеады».	1		
10.	Дылдың кезээ: МОРФОЛОГИЯ. ДЕМДЕК АДЫ. ОРФОГРАФИЯ.ЧУГААКУЛЬТУРАЗЫ 14ш			
70	Демдек ады. Ооң утказы болгашсинтаксистигхүлээлгеле ри.	1		
71	Демдекаттарыныңбөлүктээшкени.	1		
72	Демдек адының чогаадылгазы.Морфологтугар га.	1		
73	Демдек адының чогаадылгазы.Синтаксистигар га.	1		
74	Демдек адының бөлүктери.Шынарныңдемд екаттары.	1		
75	Шынарныңдемдекады,ооң	2		
76	чадалары. (Өйүнде чада. Кошкадырчада).			
77	Шынарның демдек ады. Күштелдирерчада	1		
78	Хамаарылганыңдемдекады.	1		
79	Демдекадыныңморфологтугс айгарылгазы	1		
80	Демдек адынга	2		
81	катаптаашкын.Словарьлыгдик тант.			

82	Чугаачорудулгазы.	1		
83	Чурук-билечогаадыг.	1		

11.	Дылдың кезээ: МОРФОЛОГИЯ. САН АДЫ. ОРФОГРАФИЯ. ЧУГААКУЛЬТУРАЗЫ12ш			
84	Санадыныңутказы.	1		
85	Санаттарыныңбөлүктери.	2		
86				
87	Санадыныңсинтаксистигхүлээлгези	2		
88				
89	Сан адының нарын сөстөр болгашбыжыг сөс каттыжышкыннарытургузарынг акиржилгези	1		
90	Санадынчугаагаажыглаары.	2		
91				
92	Тывадылдахемчегилередирсөстөр.	1		
93	Санадыныңморфологтугс айгарылгазы	1		
94	Санадынгакатаптаашкын	1		
12.	5КЛАССКАӨӨРЕНГЕНЧҮҮЛДЕРИНГЕБЫЖЫГЛААШКЫН6ш			
95	Диалог.Монолог.	1		
96	Фонетика.Орфоэпия.Графика.	1		
97	Лексикология.Фразеология.	2		
98				
99	Морфология.Чүвеады. Демдекады.	2		
100				
101	Сан ады.	1		
102	Түңнелхыналдаажыл«Морфология»	1		
Ниитишагы:		102ш		